

Jarkko Elorannan puhe SAK edustajiston syyskokouksessa 2018

Marina Congress Center, Helsinki
22.11.2018

Arvoisa edustajisto, hyvä kokousväki

Viime kevään kehysriihessä maan hallitus ilmoitti kahdesta työsuhdeturvaa heikentävästä lakihankkeesta. Irtisanomissuojan heikentäminen pienissä yrityksissä ja alle 30-vuotiaiden työsuhteiden solmiminen määräaikaaisina ilman perusteita olivat molemmat hallituksen suunnitelmassa. Esitykset olivat alusta asti huonosti valmisteltuja, matkan varrella niitä vedettiin pois sekä muokattiin uusiksi ja kaiken kukkuraksi ne saivat aikaan rauhattomuutta työmarkkinoilla.

Tyylipisteet jäivät siis aika mataliksi. Eikä ihme. Hallitus kun teki taas hyökkäyksen työmarkkinakentälle, josta sillä ei lähistorian valossa ole juurikaan osaamista eikä asiantuntemusta.

SAK:n viesti hallituksen suuntaan oli koko ajan selvä: heikennykset eivät ole hyväksyttäviä ja ne on vedettävä pois valmistelusta. Selvitysten mukaan esitysten työllisyysvaikutus olisi vähintään epäselvä, ellei jopa miinusmerkkinen, vaikka hallitus perusteli esityksiään nimenomaan työllisyydellä.

Hallitus luopuikin perusteettomien määräaikaisten työsuhteiden mahdollistamisesta, mutta vei järempäisesti irtisanomissuojan heikentämistä pienissä yrityksissä eteenpäin, tosin pienentäen yrityskokoa kahdestakymmenestä kymmeneen. SAK vastasi määrätietoisesti omalla viestinnällään. Aloitimme kampanjan, jolla suunnitteilla olleesta irtisanomislaista ja sen heikkouksista viestittiin suurelle yleisölle.

Kampanjointi toimikin mainiosti, ja tuskin kenellekään Suomessa oli enää epäselvää, mistä kiistassa oli kysymys. "Pimeitä päätöksiä" ja "Viimeinen niitti" -nimiset kampanjat toimivat.

Jo kesällä SAK:n hallitus käsitteli irtisanomislain tilannetta ja päätti laatia suunnitelman järjestöllisistä toimita. Irtisanomislakia vastustavat toimet kokosivat koko ay-kenttää yhteen tavalla, joka tullaan muistamaan osana maamme työmarkkinahistoriaa.

SAK:laisten liittojen ammattilaiset niin PAMista, Teollisuusliitosta, JHL:sta, PAU:sta, AKT:sta kuin kaikista muistakin liitoista olivat toimissa ja hengessä mukana. Palkansaajien yhteinen rintama ja työtaistelutoimet toivatkin tulosta, ja maan hallitus perääntyi kiistassa. Me näytimme päättäjille, ettei meidän ylitsemme voi kävellä. Kiitos tästä määrätietoisesta ja vaikuttavasta työstä kuuluu meille kaikille, mutta erityisesti heille ja teille jotka työpaikoillanne järjestitte erilaisia toimia, tempauksia ja poliittisia työtaisteluita. Kiitos!

Lopulta pääministeri kutsui palkansaajakeskusjärjestöt kolmikantaiseen työhön, jossa lain perustelut muotoiltiin vastaamaan varsinaisia lakitekstejä. Myös tarkka henkilömäärä poistettiin lakitekstistä kokonaan ja korvattiin yleisemmällä muotoilulla, jonka mukaan työntekijöiden lukumäärä yrityksessä on yksi seikka, joka otetaan huomioon kokonaisarviointissa, kun arvioidaan henkilöön liittyvää irtisanomisperustetta.

Kun tapahtumaketjua katsoo taaksepäin, voi hyvällä syyllä sanoa, että SAK:n johdonmukainen toiminta tuotti toivotun tuloksen. SAK ei ole sinällään hyväksynyt hallituksen esitystä irtisanomislainsiksi, mutta olemme katsoneet, että kolmikantaisen valmistelun lopputulema oli riittävä syy ainakin keskeyttää työtaistelutoimet.

Hyvät ay-toverit!

Syksyn kiista jakoi Suomea ja suomalaisia voimakkaasti kahteen eri leiriin. Vastakkainasettelua ja kahtiajakoa me emme tarvitse emmekä kaipaa. Tarvitsemme yhteistyötä, neuvottelua, sopimista, emme pakottamista ja repimistä. Toivottavasti syksyinen episodi jää poliitikkojen mieleen ja siitä otetaan oppia ettei, vastaaviin tilanteisiin jouduta.

Episodi osoitti myös miten ohueksi ja kapeaksi demokratia ymmärretään, miten vastenmielisenä kansalaisyhteiskunnan toiminta paikoitellen nähdään ja miten vähätellen järjestäytyneisiin palkansaajiin suhtaudutaan ja miten kevyesti ollaan valmiit rajoittamaan perustavanlaatuisia oikeuksia kuten lakko-oikeutta. Toivottavasti nämä puheet olivat tunnekuohussa ilmoille päästettyjä harkitsemattomuuksia, eivätkä vakavasti otettavia puheita kansalaisten oikeuksien ja vaikutusmahdollisuuksien kaventamisesta ja rajoittamisesta.

Hyvät kuulijat!

Vaalit lähestyvät ja keskustelu sosiaaliturvan uudistamisesta kiihtyy. Ehdotuksia satelee ja malleja löytyy laidasta laitaan. Kehittämisehdotukset ovat keskittyneet pääosin perusturvaan eikä ansiosidonnaisesta turvasta tai työntekijöiden asemasta ole juurikaan puhuttu.

Puolueiden lisäksi uusia sosiaaliturvan malleja on tarjoillut myös EK. Ei yllättävää, että esitykset sisältävät heikennysehdotuksia työttömyysturvaan. Sama on ollut esillä valitettavasti myös valtakunnallisessa Toimi - hankkeessa, jossa tarkoituksena oli keskittyä perusturvan kehittämiseen ja jättää etuudet käsittelemättä. Toisin siis kävi.

Turvan kestoa tulisi näiden "kehittäjien" näkemysten mukaan jälleen lyhentää, vaikka Sipilän luotsaama hallitus juuri tämän toteutti. Sata päivää pois työttömyysturvan kestosta ei ole pikku juttu. Puhumattakaan aktiivimallista ja valmisteilla olevasta aktiivimalli kakkosesta, jotka luovat työttömyysturvasta monimutkaisen ja vaikeasti hahmotettavan kokonaisuuden työttömille.

Vaikeimmin työllistyvien asemaan on viime vuosina kiinnitetty huomiota hallituksen *Osatyökykyisille tie työelämään* -kärkihanketta (OTE). Osana hanketta tehty selvitys ehdotuksineen on juuri julkaistu. Selvityshenkilöt **Tuija Oivo** ja **Raija Kerätär** luovuttivat ministeriöille raporttinsa, jossa selvitettiin osatyökykyisten reittejä työllisyyteen muun muassa etuuksien, palvelujen ja tukitoimien kautta. Selvityksen kohteena olivat vaikeimmassa työmarkkinatilanteessa olevat pitkäaikaistyöttömät.

Selvityshenkilöt ehdottavat hallinnonalat ylittävän ja useammille hallituskausille ulottuvan työkykyohjelman perustamista. Ohjelman tarkoituksena olisi vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien henkilöiden työelämäosallisuuden lisääminen ja heidän tarvitsemiensa palveluiden ja etuuksien varmistaminen. Selvityshenkilöiden tekemät ehdotukset ovat hyvin samansuuntaisia kuin kuntoutuksen uudistuskomitean vuosi sitten antamat suositukset. SAK oli mukana komitean työssä ja pitää sen sisältämien suositusten käyttöönottoa tarpeellisena.

Osatyökykyisten työllisyyden edistämisen lääkkeeksi tarvitaan työkykyongelmien tunnistamista sekä yksilöllisiä ja vaikuttavia monialaisia tukipalveluita.

SAK on pitänyt vahvasti esillä syy- ja ansioperusteisuuden merkitystä myös jatkossa. Ansioturva ehkäisee köyhyyttä ja kannustaa työntekoon. Työntekijän toimeentulo on turvattava tilanteissa, joissa työnteko keskeytyy tai päättyy muun muassa sairauden, työttömyyden tai perheenisäyksen vuoksi. Eri elämäntilanteissa tarvitaan erilaisia etuuksia.

Meille tärkeimpinä sosiaaliturvan kehittämiskohteina ovat perhevapaiden ja työttömyysturvan kehittäminen. Näistä molemmista SAK on jo esittänyt kehittämis ehdotuksina oman perhevapaamallin sekä kannustavan työllistymismallinsa. Malleilla selkeytetään sosiaaliturvaa, kehitetään palveluita sekä parannetaan työllisyyttä.

SAK korostaa toimeentuloturvan ohella myös palveluiden merkitystä. Henkilökohtainen tuki ja osaamisen kehittäminen ovat parhaita lähtökohtia myös työllisyyden edistämässä. Ansiosidonnaisessa turvassa on kyse työntekijöiden ja työnantajien rahoittamasta järjestelmästä, joten kehittämisen tulee tulevaisuudessakin tapahtua kolmikantaisesti.

Sosiaaliturvan kehittämistyö on jatkunut SAK:ssa tiiviisti koko vuoden ajan. Jäsenliittojen ja työttömyyskassojen kanssa on yhdessä pohdittu, mihin suuntaan työttömyysturvaa ja työttömyyskassajärjestelmää tulisi kehittää. Samalla liitot ovat ottaneet uusia askeleita jäsentensä työnhaun tukemiseen liittyvien palveluiden tarjoamisessa. Tänä syksynä etsimme myös ratkaisuja erityisesti keikkatyön ja toimeentulon joustavampaan yhdistämiseen. Olemme päässeet kehittämistyössä hyvään alkuun, mutta työtä riittää vielä ensi vuodellekin.

Yksi keskeinen lähtökohta uudistamistyölle on ollut pohtia, miten sosiaaliturva toimii erilaisten keikkatöiden lisääntyessä. Tarjolla on vapaaehtoisesti tai jopa pakolla tehtävää keikkatyötä, O-tuntisopimustyötä, vuokratyötä tai itsensä työllistämistä. Myös teknologian kehitys ja globalisaatio vaikuttavat työpaikkojen toimintaympäristöön. Alustalous on tästä hyvä esimerkki.

Erilaisten työn teon tapojen yleistymisen myötä yhä useampi työntekijä onkin itsensä työllistäjä tai yrittäjä. Monet yritykset määrittävät palveluksessaan olevat itsensä työllistäjiksi, vaikka työn tekeminen tapahtuu tosiasiallisesti työsuhteessa. Ehkä paras, mutta ikävä esimerkki tällä hetkellä tästä ongelmasta ovat ruokalähetit. Monen työntekijän on vaikea käsittää, että klikkaamalla keikan ruokalähettiläfirmasta tarkoittaa yrittäjästatusta ja palkansaajan työttömyysturvan menettämistä.

Epäselvän tilanteen ratkaisemiseksi SAK katsoo, että työsuhteen määritelmää on laajennettava koskemaan myös alustatalouden työntekoa. Lainsäädännössä tulee olla oletus työntekijäasemasta, jos tietyt työsuhteen piirteet täyttyvät. Tämä auttaisi selkeyttämään myös monen keikkatyöntekijän sosiaaliturvaa.

Hyvä kokousväki!

Viime viikolla julkaistu väestöennuste oli pysäyttävää luettavaa. Syntyneiden määrä on historiallisen alhainen ja se näkyy väestöennusteessa. Lisäksi nettomaahanmuuton odotetaan jäävän alhaisemmaksi kuin se tällä hetkellä on.

Työkäisen väestön määrä näyttää siis vähenevän, jos syntyvyyden ja maahanmuuton trendit jatkavat nykyisellä urallaan.

Supistuva työvoima on haaste julkiselle taloudelle ja eläkejärjestelmälle. Eläkemaksuissa on nousupainetta vuosisadan puolivälissä ja uudet väestötiedot eivät paineita hellitä. Pikemminkin päinvastoin. Aihetta paniikkiin tai nopeisiin suunnanmuutoksiin ei kuitenkaan ole. Jo aiemmin on sovittu tarkasteltavan mm. perhe-eläkkeitä ja työttömyysturvan lisäpäiviä. Ja niin pitää toimia. Uutta eläkeneuvottelua ja laajaa eläkereformia ei kuitenkaan ole syytä suin päin lähteä tekemään. Edellinen uudistus on juuri vasta tullut voimaan.

Työnantajapuoli on jo väläyttänyt nopeaa toimintaa eläkeasiassa ja tarjoilee palkansaajille eläkeiän korottamista, indeksien tarkastelua ja varhaisen eläköitymisen estämistä. Keinovalikoima onkin pidettävä laajana ja siksi eläkemaksujen korotustakaan ei voi tulevaisuudessa poissulkea.

Mutta paljon on tapahduttava suomalaisessa työelämässä, jotta työurien jatkaminen on mahdollista entistä useammalle. Pelkkä eläköitymisen siirtäminen ei johda muuta kuin toimeentulovaikeuksiin ja se ei ole oikea tapa ratkaista ongelmaa. Tarvitaan siis laajaa ja kokonaisvaltaista työelämän kehittämistä ja työelämän laadun kohottamista, jotta työssä on mahdollista jatkaa ja jaksaa pidempään kuin tänä päivänä. Tässä on työnantajilla iso rooli hoidettavana. Ja jos ja kun keppejä tulee ja on tullut palkansaajille eläkeasiassa, niin risua on annettava työnantajillekin, jotta työurat pitenevät ja mahdollisuus työuran jatkamiseen on aito, eikä teoriaa ja juhlapuheita.

Lienee myös selvää, että Suomeen tarvitaan laajaa perhepoliittista keskustelua ja koko joukko perhepoliittisia toimenpiteitä, jotta lasten saanti olisi mahdollista ja tavoiteltavaa yhä useammalle. Työelämän säännöt, normit ja käytännöt ovat merkittävä osa tätä kokonaisuutta. Se miten työmarkkinoilla toimitaan vaikuttaa osaltaan lasten saamiseen ja lapsilukuun. Työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta on pitkään puhuttu ja monia asioita on saatukin aikaiseksi, mutta lisää toimia tarvitaan. Tähän tarvitaan sekä julkisen vallan toimia että muutoksia työelämässä.

Perhevapaaudistuksesta vallitsee melkoinen konsensus yhteiskunnassamme, mutta tällä hallituskaudella sitä ei aikaiseksi saatu. Äitien ja isien kesken on lasten hoivavastuuta jaettava nykyistä tasaisemmin. Siitä hyötyvät kaikki - lapset, vanhemmat, työntajat ja yhteiskunta.

Liian tiukat reunaehdot kaatoivat uudistuksen tällä hallituskaudella ja taitaa vähitellen olla selvää, että kustannusneutraali uudistaminen ei johda toivottuun lopputulokseen. Toisaalta alhainen syntyvyys on tuottanut myös säästöjä niin etuuksista kuin palveluissakin. Nyt kertyneille säästöille on käyttöä - tehdään niillä parempaa perhepolitiikkaa.

Hyvä edustajisto!

Nuorten työelämä on epävarmaa. Pätkätyöt, vastentahtoiset osa-aikatyöt ja nollasopimukset ovat nuorille todellisuutta. Nuorten asemaa työmarkkinoilla ei paranneta heikentämällä vakituisessa työsuhteessa olevien asemaa, vaan parantamalla nuorten asemaa ja turvallisuutta työmarkkinoilla.

Työn pitää joustaa nykyistä enemmän työntekijöiden ja perheiden ehdoilla, eikä toisin päin. Nuorten naisten kohtelun on parannettava, raskaussyrjintä on kitkettävä.

Nuoret arvostavat turvallisuutta ja työsuhteen pysyvyyttä. Jos työantajat oikeasti ovat huolissaan syntyvyydestä ja pienten lasten vanhemmista, niin sekä hallitusohjelmassa että seuraavalla neuvottelukierroksella on erinomainen paikka ryhtyä tekemään toimia joilla turvallisuutta ja pysyvyyttä parannetaan. Viime aikojen keskustelu työelämästä on viitannut pikemminkin päinvastaiseen, mutta toivon että kovat faktat saavat aikaan perusteellista pohdintaa työnantajapuolella. Nyt on tekojen, ei puheiden aika.

Hyvät kuulijat!

Työperäinen maahanmuutto on osa ratkaisua, kun Suomen tulevaisuutta ratkotaan.

SAK kannattaa tavoitteellista työperäisen maahanmuuton lisäämistä. Lupajärjestelmien yksinkertaistaminen ja nopeuttaminen on varmasti tarpeen. Se ei kuitenkaan tarkoita täysin vapaata maahanmuuttoa, eikä saatavuusharkinnasta luopumista. Se ei tarkoita myöskään laajamittaista työehtojen etukäteisvalvonnan poistamista. Ja on muistettava, että pelkästään maahanmuuton lisääminen ei automaattisesti paranna huoltosuhdetta. Siksi on laadittava laaja-alainen maahanmuutto-ohjelma, jossa kotouttaminen, koulutus, asuminen, sosiaalipolitiikka ja työmarkkinoille pääsy huomioidaan ja ratkaistaan.

Ja aina on katsottava jo maassa olevat työvoimavarannot, niitäkin nimittäin riittää. Maassa jo olevien maahanmuuttajien, osatyökykyisten, ikääntyneiden ja matalasti koulutettujen työllisyysasteet ovat matalia. Näiden ryhmien työmarkkinakelpoisuutta on parannettava ja määrätietoisesti kehitettävä. Yhtä lailla tarvitaan reipasta asennemuutosta ja se koskee niin työnantajia kuin työntekijöitäkin. Monimuotoisemmat työyhteisöt ovat työelämän tulevaisuus ja suvaitsevaisuutta ja erilaisuuden hyväksymistä tarvitaan paljon nykyistä enemmän.

Julkisuudessa on usein yksittäisten työnantajien tarinoita siitä, miten vaikeaa on saada työvoimaa. Työpaikkoja on auki, mutta hakijoita ei kuulemma ole. Kohtaanto-ongelmalla perustellaan reippaampaa ja vapaampaa työvoiman liikkuvuutta. Kerronpa yhden toisenlaisen tarinan. SAK:ssa oli avoinna kolmen kuukauden mittainen vuorotteluvapaan sijaisuus. Hakijoita tehtävään oli yli 60 ja joukossa puolenkymmentä tohtoria ja liuta maistereita. Ei tämä kuulkaa työvoimapulalta vaikuta.

Ja on nostettava hattua myös siivousalan yrittäjä Jenni Parpalalle, joka kertoi julkisuuteen sellaisen salaisuuden, että maksamalla kunnon palkkaa ja tarjoamalla hyvät työehdot saa työntekijöitä. Tässä on oivallinen keino, niin sanottu hyvä käytäntö, otettavaksi käyttöön laajemminkin elinkeinoelämässä.

Hyvä kokousväki!

Työmarkkinat ovat politisoituneet. Sitä valintaa ei tehnyt SAK, eikä suomalainen ay-liike. Sen valinnan teki Elinkeinoelämän keskusliitto EK vetäytymällä työehtosopimisesta.

Sipilän hallitus on myös toimillaan ja toimintatavoillaan kiihdyttänyt työmarkkinoiden politisoitumisesta. Kun työmarkkinoiden politisoituminen sitten näkyy ja kuuluu suomalaisessa yhteiskunnassa ja ay-liikkeen toiminnassa, niin sitä keräännyttään kauhistelemaan sitten

laajemmallekin joukolla, mukana toimittajia, poliitikkoja ja muita yhteiskuntakeskustelun kellokkaita. En tiedä ajattelivatko he, että ay-liike siirtyy katsomoon EK:n päätöksillä. Jos ajattelivat, niin tekivät virheen.

Meille sopii mitä parhaiten työmarkkinoiden epäpolitisointi. Ja se on mahdollista tehdä, jos tulevien eduskuntavaalien jälkeen muodostettava hallitus sitä haluaa. Kolmikantainen valmistelu ja sopiminen leikkaa terän työmarkkinoiden politisoitumiselta, mutta itsestään se ei tule tapahtumaan.

Kevään eduskuntavaalit ovat siis tärkeitä monella tavalla. Siksi on tärkeää, että vaaleihin osallistuminen on aktiivista ja vaalikeskusteluihin saadaan oikeat asiat käsiteltäviksi ja linjattaviksi. SAK:n jäsenet eivät ole järin aktiivisia äänestäjiä. Syytä kuitenkin olisi. Eduskunta ja muodostettava hallitus vaikuttavat palkansaajien arkeen ja työhön, toimeentuloon ja elämään. Ja sellaisia vaikutuksia kuin olemme tämän hallituksen aikana nähneet, en usko haluttavan lisää. Muutos on tehtävä ja se muutos lähtee liikkeelle ay-liikkeen jäsenistä ja heidän vaaleissa antamistaan äänistä. Annetaan sen äänen kuulua keväällä vaalikentillä ja huhtikuussa vaaliurnilla.

Hyvää edustajiston kokousta meille kaikille!